

Юськів Богдана Миколаївна,
старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення Львівського
державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ: ОМОВЛЕННЯ КОНЦЕПТУ ПОЛІЦІЯ ЯК ФРАГМЕНТУ КОНЦЕПТОСФЕРИ ПРАВА

Однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики являється вивчення концептуальної картини світу, яка відображає соціокультурну реальність, наповнену культурними концептами як категорій лінгвокультурології. Термін концепт, являючись ключовим поняттям когнітології, розглядається як основний інструмент категоризації дійсності, це концентрат знань людини, її уявлення, що відображені і в мовній формі, розкриває життєві позиції, системи поглядів, світосприйняття, ментальність відповідного народу. Когнітологічний напрям стає найпоширенішим та найтісніше пов'язаний з теорією картин світу. Українськими ученими когнітології є М. Кочерган, Т. Радзівська, О. Селіванова, С. Жаботинська, Н. Алефрієнко та ін. У центрі когнітології – пізнавальна діяльність людини, її мовний образ, сфера її емоційної й раціональної поведінки, такі важливі феномени, як ментальні процеси. Мовна репрезентація поняттєвого апарату когнітивної лінгвістики передусім пов'язана з уявленнями про основні смисли (модуси) людського буття, їх аксіологією, морально-етичною оцінкою.

Концептосфера права відіграє винятково важливу роль в сучасному суспільстві і тому знаходить втілення в мовній семантиці і комунікативній діяльності, виокремлюється, зокрема підмова юриспруденції і юридичний дискурс. Для юридичного дискурсу такими концептами є «право», «справедливість», «правосуддя», «закон», «злочин», «правопорушник» «судочинство», «правоохоронець» «покарання», тощо. В сукупності дані концепти являються унікальними і утворюють інваріантне ядро концептуальної картини світу. Як зазначає Прадід Ю. на межі юриспруденції і лінгвістики виокремлено два напрями: з одного боку, юрислінгвістика, предметом якої є юридичне функціонування мови, її юридизація, а з іншого, – лінгвоюрисдика, метою якої є вивчення мовних аспектів. «Не виникає анінайменшого сумніву в тому, що синтез лінгвістики та юриспруденції в юридичній лінгвістиці сприяє взаємному збагаченню двох наук, розв'язанню однієї з найактуальніших проблем сьогодення – підвищенню ефективності правоохоронної та судової діяльності» [3, с. 137].

Традиційна схема аналізу концептів у сучасних працях з когнітивної лінгвістики включає кілька етапів: досліджується етимологія слова-імені концепту, його словникові дефініції, словотворчі потенції, синтагматичні зв'язки, особливості репрезентації у фразеологізмах,

пареміях й афоризмах, які вербалізують його зміст, іноді залучаються дані асоціативних експериментів. «Не виникає анінайменшого сумніву в тому, що синтез лінгвістики та юриспруденції в юридичній лінгвістиці сприяє взаємному збагаченню двох наук, розв'язанню однієї з найактуальніших проблем сьогодення – підвищенню ефективності правоохоронної та судової діяльності» [3, с. 137].

Мета статті – схарактеризувати особливості вияву образу-концепту *поліція* (police) в носіїв української і англійської культур у межах мовної концептуальної картини світу.

В поліцейському дискурсі образ-концепт *поліція* (police), посідає у свідомості носіїв української мови важливе місце як образ представника державної влади, що боронить закон, охороняє правопорядок, запобігає злочинам. Як слово *міліція* (militia) так і *поліція* (police) мають іноземне походження. **Поліція** від слова *polis* (так називалися міста-держави в Стародавній Греції). **Militia** – це народне ополчення в перекладі з англійської. Спочатку так і було народ – повставав на бандитів. Але тепер *міліція* втратила своє споконвічне значення і, перетворившись на придаток адміністрації, стала згодом *поліцією*, що займається в тому числі і охороною правопорядку.

Лексема *поліція* у Великому тлумачному словнику сучасної української мови відображає систему особливих органів державного управління для охорони існуючого ладу і встановленого порядку. // *розм.* Будинок, приміщення, де розміщені такі органи. 2. *збірн.* Особи, які служать у таких органах; поліцаї. Споріднені слова: *поліцейський*, заст. 1. Стос до поліції (у 1 знач.). // Який працює в поліції (у 1 знач.). // у знач. ім. **поліцейський**, ч. Те саме, що **поліцай**. ** **Поліцейський наглядчач** – у дореволюційній Росії – некласний чиновник міської та розшукової поліції. 2. Який спирається на владу поліції (у 1 знач.), який характеризується грубим насильством і сваволею. **Поліцеймейстер**: у деяких країнах, а також в дореволюційній Росії – начальник поліції у містах і містечках. **Полісмен**: поліцейський в Англії, США та деяких інших країнах. **Поліцай**: у деяких країнах та Дореволюційній Росії – особа, що служить у поліції, нижчий чин поліції. // Під час 2-ї світової війни – особа, завербована з місцевого населення тимчасово окупованих фашистами районів на службу поліції [1, с. 850]. Отже, дана лексема експлікує смисли «охороняти», «захищати», «існуючий лад», «встановлений порядок», «чиновник міської поліції», «особливий орган державного управління», тощо. Ці смисли зафіксовані як такі, що є визначальними, загальноприйнятими, настановчими. Вони містять яскраво виражений позитивний оцінний заряд і вказують, що довіра до людей, що знають і охороняють закон є високою, як високою є і суспільна оцінка їхньої діяльності, статус у суспільстві.

У словнику «New Webster's Dictionary»2 термін *поліція* (police) відображений більш експліцитно, а саме як: a department government

responsible for the preservation of public order, detection of crime and enforcement of civil law || the police force || (pl.) members of the police force, a squad of mounted police // anybody of people whose job perform a specific functions to keep order and enforce regulations || (*mil.*) the act or process of putting or keeping in order (e.g. the grounds of an army camp) || (*mil.*) enlisted men assigned to perform a specific function (*КР) [4]. У носія англійської мови відношення до даного концепту підсилюється фразеологізмами: *preserve public order, detect crime, enforce civil law, put and keep order, enforce regulation, perform a specific function*.

У етимологічному словнику М. Фасмера знаходимо, що термін *поліція* походить від латинського *politia*, далі від давньо-грецького *πολιτεία*, «громадянство, політика, держава», далі від *πόλις* «місто, держава» (належить до праіндоєвроп. *р(о)H- «огороджене місто»). Рос. *поліція* – починаючи з Петра I; запозич. через польськ. *polisja* або – з вторинним –ий– – з нім. *Polizei*.

Термін «поліція» вперше застосував Мельхіор фон Осса, який в 1542–1545 роки служив канцлером при курфюрсті Саксонським. Для нього, як для Нікола де Ламара, що опублікував «Трактат про поліцію» в 1750 році, це слово означало просто «громадський порядок».

Першою поліцією сучасного типу вважається «Столична поліція Лондону», заснована Робертом Пілем в 1829 році («Дев'ять принципів Піла»). Зокрема сьомий принцип говорить: «Завжди підтримувати стосунки з населенням, втілюючи в життя історичні традиції, згідно з якими поліція – це суспільство, а суспільство – поліція; поліція складається із представників населення, які отримують зарплату за те, що повністю присвячують свою увагу обов'язкам, покладеним на кожного громадянина, в інтересах благополуччя і виживання суспільства».

До реформи поліції, запроваджені Пілем на основі Закону про столичну поліцію (*Metropolitan Police Act, 1929*) була розповсюджена приватна поліція («мисливці за злодіями»), завданням якої було отримання підприємницького прибутку. В цьому Піль вбачав причину корумпованості попереднього інституту охорони громадського порядку. Попередній правопорядок у Великобританії, який зник з історії в багатьох параметрах відрізнявся від сьогоденного. Правоохоронна діяльність майже повністю була в руках приватних осіб і міських общин. В кожному окрузі був чиновник, якого називали «приходським констеблем», завданням якого були арешт правопорушників і розслідування злочинів. На даний момент термін констебель (*constable*) у США та Англії вказує на найнижчий поліцейський чин [2, с. 266].

Наступними синонімами термінів «поліція», «поліцейський» є терміни французького походження «жандарм», «жандармерія». У Великому Тлумачному словнику української мови жандармерією називали «особливі поліцейські війська в деяких країнах для політичної охорони і розшуку». Лексема жандарм запозичена в XVIII

ст. з франц. мови *gendarme* – зрощення словосполучення *gent d'armes* «озброєні люди» (*gent* «люди» < лат. *gens*, род. в. *gentis* «народ», *genus* «походження, народ», *armes* – мн. от *arme* < лат. *arma* «зброя»). Особа, яка занходиться на службі в жандармерії. *Жандармы оцепили дом. Служить жандармом. / Разг. О деспотичном человеке, подавляющем волю другого человека, других людей. Отец был нашим домашним жандармом. Не бригадир, а настоящий ж.!* // Публиц. О стране, государстве, правительстве которого жестоко подавляет всякое проявление свободомыслия. Жандарм Європи – ідеологічне кліше по відношенню до держави, яка бере на себе поліцейські функції по підтримці необхідного, з позиції такої держави, правопорядку у Європі. В історіографії та публіцистиці найбільш часто вживається по відношенню до Російської імперії в період царювання імператора Миколи I, а також до нього самого [1].

До кінця ХУІІІ століття в обов'язки поліції входило забезпечення громадського порядку, правосуддя, законності, а також умов для безпечного і сприятливого життя підданих, і більше того, як турбота високопоставлених і держави про фізичний і моральний стан. В кінці ХУІІІ – початку ХІХ століття термін «поліція» набуло більш вузького значення. Тепер воно відносилось до обов'язків держави забезпечувати громадський порядок та дотримання законів, особливо кримінального законодавства. Монополізація державою функцій по забезпеченню законності і порядку, особливо в англосаксонських країнах відбулася порівняно недавно, лиш на початку ХІХ століття.

Отже, до вже зазначених смислів образу-концепту поліція, що стосуються її діяльності можна додати наступні: «*protective and law enforcement organization*, «*guardians of the peace*», «*concern about the welfare of people*», «*carry out the law*», «*arresting and guarding criminals*», «*dealing with political crimes*», «*policing the city*», «*to curb the lawlessness*», «*enforcing rules of conduct of laws*». Отже слова, які використовуються у процесі конструювання права та його інституцій, в даному випадку правоохоронних, задають ті чи інші концептуальні схеми сприйняття довкілля: *право-правосуддя-охорона правопорядку-захист прав людини-дотримання законів-відповідальність перед суспільством-дотримання соціальної справедливості*.

Як бачимо, в основі наведених смислів, як сучасних так і тих, що своїм корінням відходять у давнину – об'єктивні критерії оцінювання, що передбачають раціональну оцінку діяльності. Оцінка діяльності *поліції* в мовній свідомості обидвох культур, за нашим спостереженням концентрується більше у зоні позитивного її простору. Проте, слід зауважити, що у суспільстві існують явища, коли цей образ, м'яко кажучи, не викликає симпатії, виокремлюються смисли щодо дій поліції з негативною семантикою, вони приховані, носять «суб'єктивний характер» і відзначаються «свавіллям», «жорстокістю», «грубим насильством»,

«корумпованістю», «безкарністю», призводять до «порушення закону». Даний аналіз потребує подальшого дослідження. Окрім цього, володіння знаннями концептуального аналізу допомагає формувати у майбутніх фахівців правоохоронної діяльності такі аспекти світоглядної культури особистості, як: громадянська позиція, усвідомлення своєї відповідальності перед суспільством і законом, власної і національної гідності, відповідальності за свої вчинки і справи.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : ПЕРУН, 2007. 1738 с.
2. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К.Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. 990 с. Т. 4. С. 266.
3. Прадід Ю. Юридична лінгвістика як окрема галузь знань. У царині лінгвістики і права. Сімферополь: Еліньо. 2006. С. 132–139.
4. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. Copyright 1993 by Lexicon Publication. 1, 248 pages.